

**Juristiliiton
oikeusvaltio-ohjelma
2023–2027**

JURISTILIITTO
JURISTFÖRBUNDET

Sisällysluettelo

Juristiliiton oikeusvaltio-ohjelma 2023–2027	3
Suomen oikeusvaltion vahvistaminen: Juristiliiton keskeiset tavoitteet vaalikaudella 2023–2027	4
Oikeudenhoidon toimintakyvyn turvaaminen	4
Oikeusturvan saatavuuden ja laadun varmistaminen	4
Laadukas lainsäädäntö, säädösvalmistelu sekä lainsäädännön yhdenmukainen soveltaminen	4
Lakien noudattaminen ja perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen	4
Juristiliiton oikeusturvatakuu	4
Johdanto	5
Oikeusvaltio	5
Oikeusvaltion vahvistamisen lähtökohdat	5
Oikeudenhoidon hinta	5
Oikeudenkäyntien kesto	6
Muut oikeusvaltioon kohdistuvat uhat	8
Juristiliiton toimenpide-ehdotukset	8
Oikeudenhoidon toimintakyvyn turvaaminen	8
Oikeusturvan saatavuuden ja laadun varmistaminen	9
Laadukas ja hallittava lainsäädäntö ja sen valmistelu	10
Lakien noudattaminen ja perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen	11

Juristiliiton oikeusvaltio-ohjelma 2023–2027

Suomen tulee jatkossakin pysyä maailman vapaimpana ja parhaiten perus- ja ihmisoikeudet turvaavana valtiona, jossa on hyvä hallinto ja riippumaton oikeuslaitos.

Tavoitteen toteutuminen edellyttää laadukasta perus- ja ihmisoikeudet turvaavaa lainsäädäntöä, jota sovelletaan riippumattomissa tuomioistuimissa, joissa asiat ratkaistaan oikeusturvan takaavalla tavalla ja kustannustehokkaasti.

Juristiliitto kokoaa tähän oikeusvaltio-ohjelmaansa vuosille 2023–2027 keskeiset oikeusvaltion kehittämiseen liittyvät toimenpide-ehdotukset, joita Suomen oikeusvaltion tilan parantamiseksi tarvitaan.

**Oikeudenmukaisen
Suomen rakentajat**

Suomen oikeusvaltion vahvistaminen: Juristiliiton keskeiset tavoitteet vaalikaudella 2023–2027

Oikeudenhoidon toimintakyvyn turvaaminen

Oikeudenhoidon toimintakyky on turvattava välittömällä hätärahoituksella. Riittävä pysyvä rahoitus on varmistettava. Tuomioistuinten riippumattomuutta on vahvistettava, ja oikeudenhoidon toimijoiden työskentelyedellytykset on turvattava.

Oikeusturvan saatavuuden ja laadun varmistaminen

Suomessa on ryhdyttävä välittömiin toimenpiteisiin oikeusprosessien keston lyhentämiseksi ja kustannusten kasvun pysäyttämiseksi. Juristien koulutukseen ja ammatilliseen osaamiseen tulee panostaa olemassa olevia tiedekuntia vahvistamalla. Uusia koulutusyksiköjä ei tule perustaa. Toimivia digitaalisia ratkaisuja oikeusturvan saatavuuden parantamiseksi on kehitettävä.

Laadukas lainsäädäntö, säädösvalmistelu sekä lainsäädännön yhdenmukainen soveltaminen

Lainsäädännön tulee olla laadukasta sekä sen soveltaminen ennakoitavaa ja oikeusvarmuutta lisäävää. Lainvalmistelun laatuun, erityisesti vaikutusarviointeihin, tulee kiinnittää erityistä huomiota ja valmistelun avoimuutta tulee lisätä. Kuulemiskierroksella sidosryhmiä tulee kuulla asianmukaisesti ja esitetyt perustellut asiantuntijalausunnat tulee ottaa huomioon soveltuvin osin. Lainvalmistelussa on pyrittävä kokonaisuudistuksiin yksittäisratkaisujen sijaan. Valmistelun yhteydessä on aina varmistuttava siitä, että uudistuksille varataan niiden edellyttämät resurssit.

Lakien noudattaminen ja perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen

Hyvän hallinnon toteuttaminen edellyttää hyvää laintuntemusta ja laadukasta päätöksentekoa päätöksenteon tasosta riippumatta. Perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen on varmistettava kaikessa päätöksenteossa. Yhdenvertaisuuden sekä tasa-arvon toteutuminen on turvattava ja syrjintään on puututtava kaikissa olosuhteissa. On tärkeää, että ketään ei aseteta ilman hyväksyttävää perustetta eri asemaan rodun, ihonvärin, alkuperän, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Juristiliiton oikeusturvatakuu

Juristiliitto vaatii oikeudenhoidon perusrahoituksen lisäämistä vuosittaisella 50 miljoonan euron hätärahoituksella vaalikaudella 2023–2027. Hätärahoituksen lisäksi oikeudenhoidolle osoitettu pysyvä rahoitus tulee vakiinnuttaa sellaiselle tasolle, että tuomioistuin- ja syyttäjälaitos pystyvät toteuttamaan pitkäjänteisen kehitystyönsä avulla Juristiliiton päätavoitteen eli oikeusturvatakuun. Oikeusturvatakuu tarkoittaa sitä, että kansalaiset ja yritykset saavat oikeutta kohtuullisessa ajassa kohtuullisin kustannuksin riippumattomissa ja laadukasta oikeusturvaa antavissa tuomioistuimissa tai vaihtoehtoisissa riidanratkaisumenettelyissä.

Johdanto

Oikeusvaltio

Suomalaisen demokratian pohjana on vahva oikeusvaltio, jossa ihmisarvon ja muiden perusoikeuksien kunnioittaminen ovat keskiössä. Oikeusvaltion toiminta perustuu laadukkaalle lainsäädännölle, jota sovelletaan riippumattomissa tuomioistuimissa. Suomi on sitoutunut noudattamaan kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia sekä EU:n perusoikeussäännöksiä. Oikeusvaltioon kuuluu oikeuksien rinnalla myös yksilöiden velvollisuudet toisiaan sekä yhteiskuntaa kohtaan. Tämä edellyttää sitä, että kansalaisilla on luottamus demokraattisen yhteiskunnan toimintaan ja siihen, että viranomaiset toimivat toimivaltansa rajoissa ja kansalaisia yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti kohdellen.

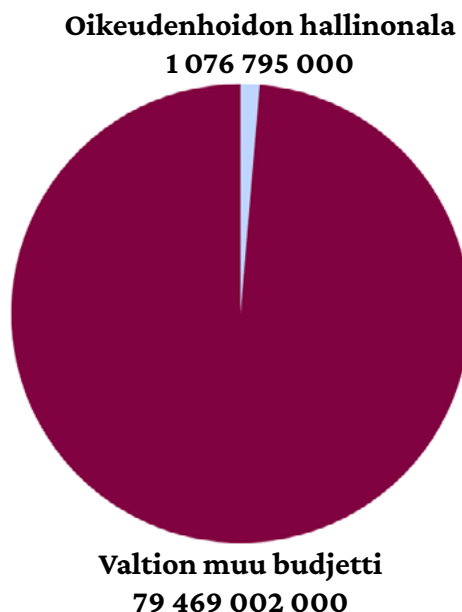
Oikeusvaltion vahvistamisen lähtökohdat

Oikeuslaitoksen riippumattomuus ja oikeudenhoidon luotettavuus ovat suomalaisen yhteiskunnan kivijalka. Vahva oikeusvaltio suojaa kansalaisia vallanpitäjien mielivallalta ja syrjinnältä. Siksi oikeusvaltiota tulee suojata mahdollisilta demokratian vastavoimilta. Tuomioistuinten riippumattomuudella tulee olla perustuslaillinen takuu.

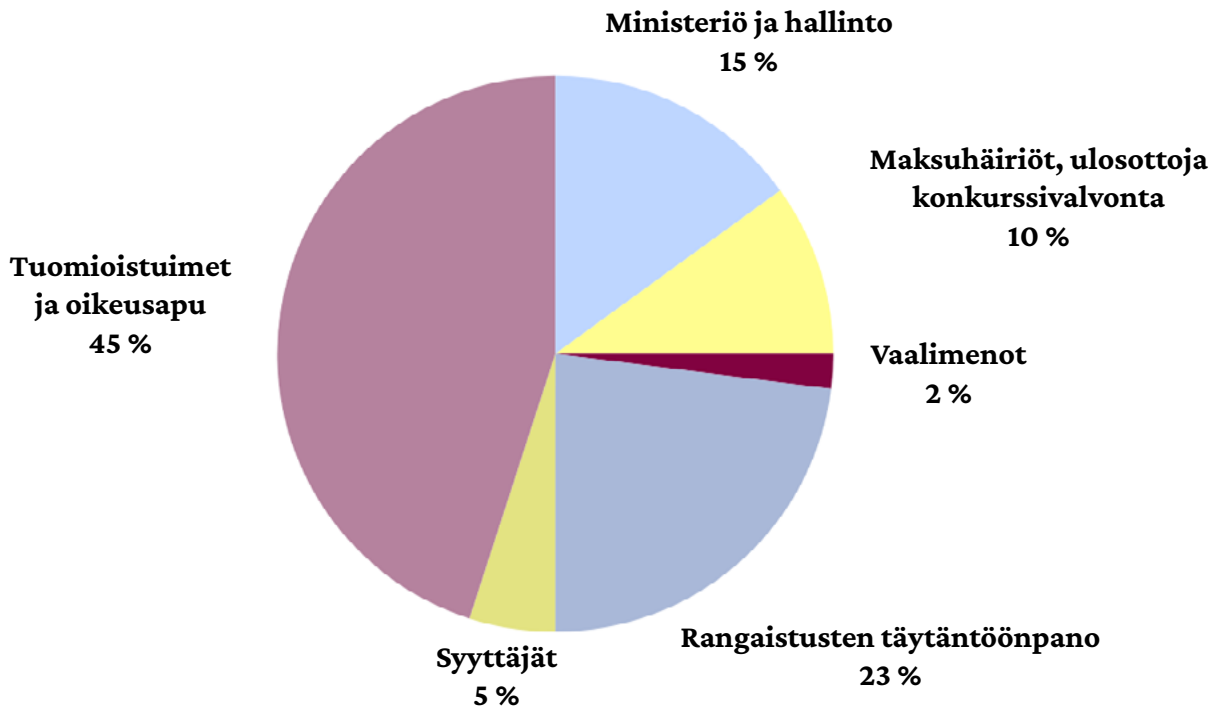
Oikeudenhoidon hinta

Valtion määrärahojen kokonaissumma vuoden 2023 talousarvion mukaan oli noin 81 miljardia euroa. Oikeusministeriön hallinnonalalle näistä kohdistettiin noin 1,1 miljardia euroa, eli 1,33 % koko talousarvion loppusummasta. Oikeudenhoidon kulut muodostivat loppusummasta alle 1 %:n osuuden.

Oikeusministeriön osuus koko budjetista vuonna 2023 (euroa)

Oikeusministeriön kokonaisbudjetti vuonna 2023 (prosenttia)

Oikeusvaltiolla on keskeinen rooli myös kansallisvarallisuuden ja kansalaisten taloudellisen hyvinvoinnin luomisessa. Toimiva oikeusvaltio takaa vakaan ja ennustettavan liiketoimintaympäristön, ja se luo varmuutta taloudellisille toimijoille, turvaa kuluttajille ja ennustettavuutta investoinneille.

Suomalaisen oikeudenhoidon kehittämisen tulee olla kunnianhimoista ja tavoitteena tulee olla maailman parhaimman oikeusvaltion rakentaminen. Oikeusvaltion ylläpito myös maksaa – ja se saakin maksaa. Liian usein lainsäädäntöhankkeiden lähtökohtana on Suomea velvoittavien ihmisoikeussopimuksien vähimmäistaso ja oikeusvaltiosta aiheutuvien kustannusten minimointi.

Oikeudenkäyntien kesto

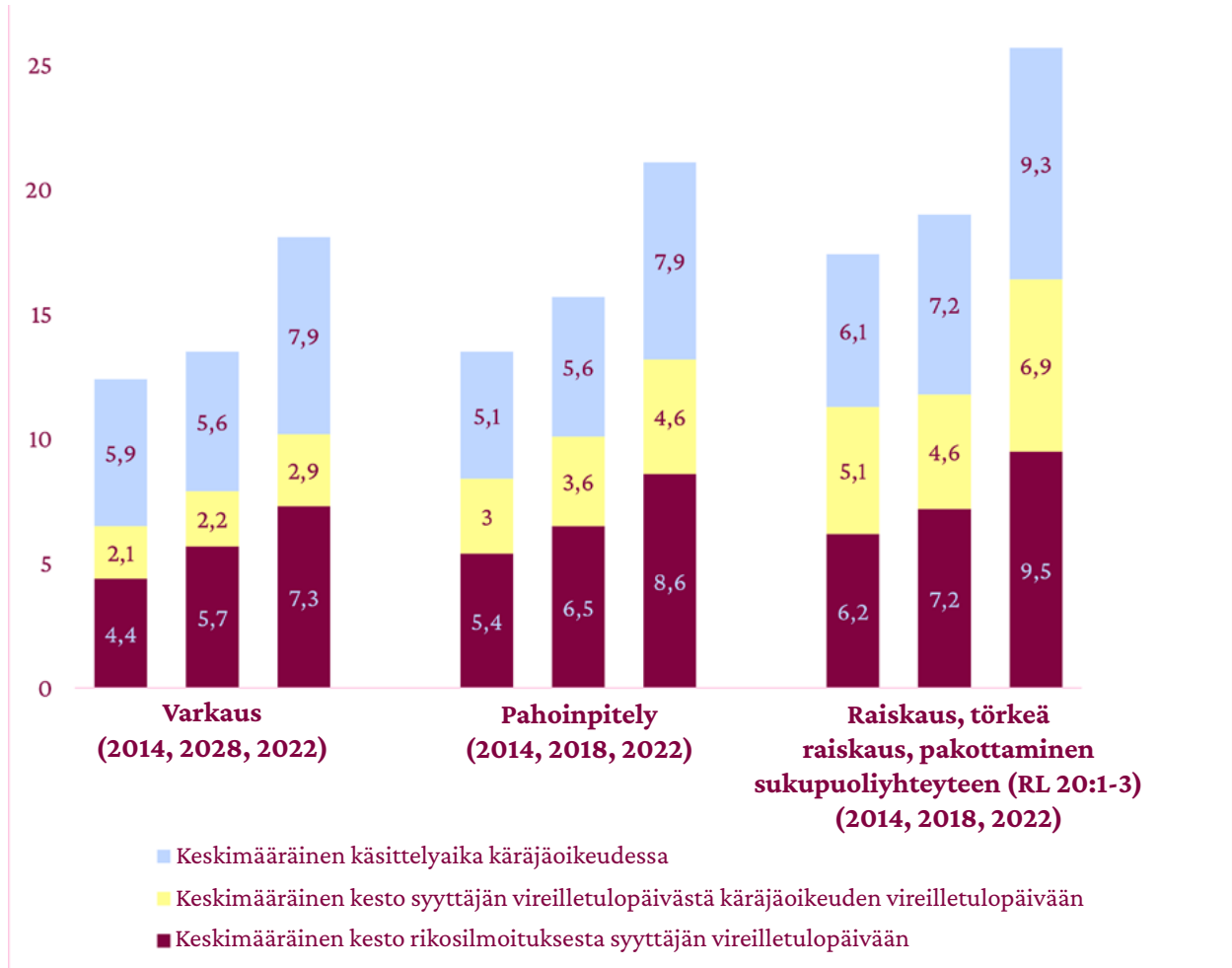
Oikeudenhoito muodostaa yhden valtion keskeisimmistä ydintehtävistä. Oikeuslaitoksen toteuttamat tehtävät ovat yhteiskuntarauhan ja yhteiskunnan toiminnan kannalta välttämättömiä. Suomalaisessa oikeusturvajärjestelmässä uhan oikeusvaltion näkökulmasta muodostaa oikeusprosessien kesto, joka johtuu puutteellisista resursseista ja riittämättömistä panostuksista oikeudenhoitoon. Nykytilanne ei mahdollista lain vaatiman oikeusturvan tarjoamista ilman huomattavia viivästyksiä.

Oikeusprosessien keston rikosasioissa vaikuttavat sekä esitutkinta, syyteharkinta että käsittely käräjä- ja hovioikeudessa. Suomi sijoittuu kansainvälisessä vertailussa melko heikosti myös riita-asioiden keston osalta.

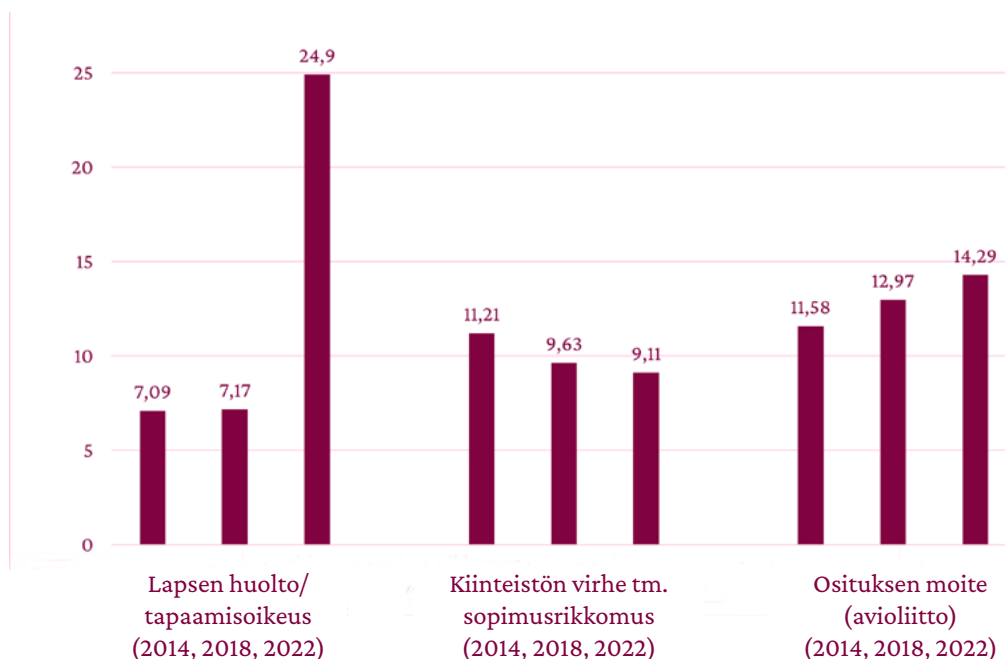
Vaikka oikeusprosesseja on pyritty uudistamaan niin, että asioiden käsittely olisi joutuisampaa, ovat keskimääräiset käsittelyajat kuitenkin kasvaneet. Vuodesta 2008 lähtien esimerkkeinä käytettyjen rikos- ja siviiliriitatyyppeiden keskimääräiset käsittelyajat käräjäoikeuksissa ovat vuoteen 2020 mennessä pidentyneet 19–94 % juttutyypin mukaan. Käsittelyajoissa on huomattavia eroja eri käräjäoikeuksien välillä. Ruuhkautuneimmissa tuomioistuimissa keskimääräiset käsittelyajat saattavat olla moninkertaisia muihin tuomioistuimiin verrattuna.

Kansakunnan kivijalka 2021 -analyysin mukaan 71 % suomalaisista luottaa oikeuslaitokseen erittäin tai melko paljon. Juristiliitto pitää riskinä, että kansalaisten luottamus suomalaiseen oikeuslaitokseen laskee tulevaisuudessa, mikäli käsittelyaikoja ei saada lyhennettyä.

Vertailu keskimääräisistä käsittelyajoista tietyissä rikoslakirikoksissa vuosilta 2014, 2018, 2022.

Vertailu keskimääräisistä käsittelyajoista (kuukausi) tietyissä siviiliasioissa vuosilta 2014, 2018, 2022.

Muut oikeusvaltioon kohdistuvat uhat

Toimiva oikeuslaitos on osa huoltovarmuuden toteutumista. Haasteita oikeusvaltion näkökulmasta aiheuttavat myös muuttunut turvallisuustilanne ja uhkien monipuolistuminen.

Sodat, pandemiat, ilmastonmuutos ja muut kriisit sekä talouteen liittyvät epävarmuustekijät yhteiskunnassa vaikuttavat oikeusvaltion toimintaan monella tavalla: turvallisuuden tunteen ylläpitäminen, luottamus yhteiskuntaan ja julkishallinnon toimintakyky voivat joutua uhatuiksi erilaisissa kriisitilanteissa. Yhteiskunnan ongelmien monimutkaistuminen tarkoittaa myös esimerkiksi yhä hankalampia ja laajempia oikeudenkäyntejä sekä hallinnon päätöksenteon vaativuutta.

Nämä uhat edellyttävät oikeusvaltion lähtökohtien vahvistamista. Turvallisessa yhteiskunnassa kaiken toiminnan on perustuttava selkeään lainsäädäntöön, jonka perustana on vahva, perusoikeudet turvaava perustuslaki. Kansainvälisiä sopimuksia ja perustuslakia tulee noudattaa kaikissa olosuhteissa.

Valtion tulee estää eriarvoisuuden ja syrjäytymisen lisääntyminen ja varmistaa oikeuksien toteuttaminen yhdenvertaisista ja tasa-arvoisista lähtökohdista. Syrjinnän ja epäasianmukaisen kohtelun suhteen tulee olla nollatoleranssi, eikä ketään tule asettaa eri asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella ilman hyväksyttävää syytä.

Oikeusvaltiota uhkaavien kriisien vuoksi on täysin välttämätöntä, että oikeudenhoidon toimintakyky turvataan, tuomioistuineläytöksen riippumattomuus varmistetaan ja hyvän hallinnon takeista huolehditaan.

Juristiliiton toimenpide- ehdotukset

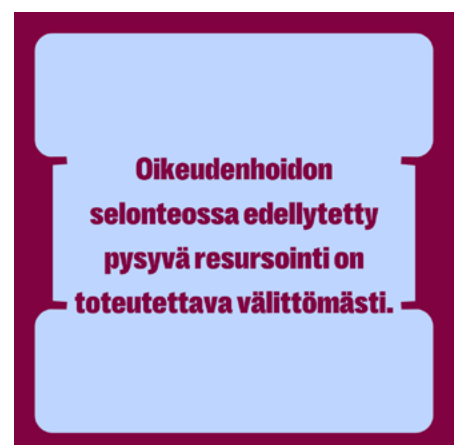
Oikeudenhoidon toimintakyvyn turvaaminen

Oikeudenhoidon välitön hätärahoitus ja pysyvän riittävän rahoituksen varmistaminen

- Oikeudenhoidolle tulee osoittaa nopeavaikutteinen 50 miljoonan euron hätärahoitus nykytilanteen pahentumisen estämiseksi.
- Oikeudenhoidon selonteossa edellytetty pysyvä resursointi on toteutettava välittömästi.
- Pysyvä rahoitus on varmistettava: oikeudenhoidon turvaaminen edellyttää riittävää pysyvää perusrahoitusta, jota ei saa tehdä tyhjäksi jatkuvilla yksittäisillä lainsäädäntömuutoksilla, joiden kustannuksia ei kompensoida.

Tuomioistuinten riippumattomuuden vahvistaminen

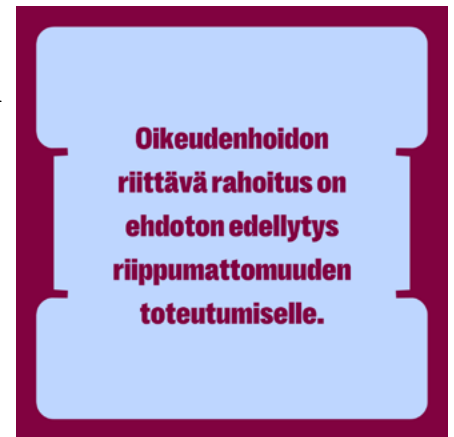
- Tuomioistuinten riippumattomuuden tulee säilyä kaikissa yhteiskunnallisissa olosuhteissa niin, että kansalaiset ja yritykset saavat perustuslaissa edellytetyn oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kohtuullisessa ajassa kohtuullisin kustannuksin. Tämä edellyttää oikeudenhoidon riittävää rahoitusta.
- Riippumattomuuden vahvistamiseksi perustuslakia tulee tarkistaa ja muun muassa tuomareiden

**Oikeudenhoidon
selonteossa edellytetty
pysyvä resursointi on
toteutettava välittömästi.**

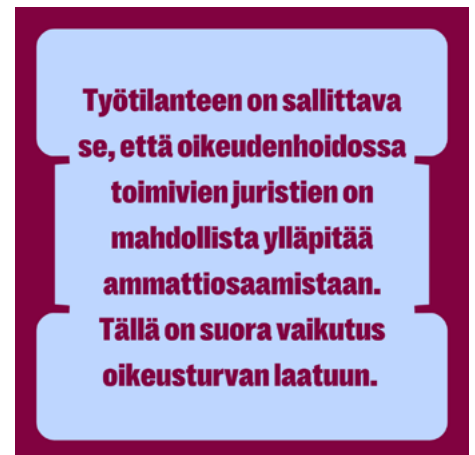
nimittämismenettelystä, eroamisesta, asioiden jakamisesta ja palkkauksesta tulee säätää yksityiskohtaisemmin. Tuomarin asema ei saa miltään osin riippua valtioneuvoston tai hallintoviranomaisten päätöksistä.

- Riippumattomuutta vaarantavat tekijät tulee poistaa. Poliittiseen järjestelmään liittyvä lautamiesjärjestelmä tulee välittömästi lakkauttaa riippumattomuutta vaarantavana tekijänä. Lautamiesten valintajärjestelmä ei poista lautamiesten laintuntemattomuuteen liittyviä oikeusturvariskejä vaan aiheuttaa vain lisäkustannuksia.
- Oikeudenhoitoon kohdistuvaa luottamusta on parannettava kaikin mahdollisin keinoin. Tämä edellyttää sitä, että oikeudenhoidon työntekijöille varataan riittävät toimintaedellytykset oikeusprosessien hoitamiseen riipeyden lisäksi laadukkaasti.
- Oikeudenhoidon riittävä rahoitus on ehdoton edellytys riippumattomuuden toteutumiselle.

Oikeudenhoidon toimijoiden työskentelyedellytysten turvaaminen

- Oikeudenhoidon henkilöstön loppuun palaminen on vakava ongelma. Toimijoiden voimavarat eivät ole oikeassa suhteessa työmääriin nähden ja henkilöstöä on kroonisesti liian vähän.
- Alalle houkuttelun lisäksi on tärkeää panostaa alan pitovoimaan. Työhyvinvoinnin vaikutukset tuottavuuteen ja jaksamiseen tunnetaan, mutta siihen ei panosteta riittävästi. Työhyvinvoinnista on tehtävä alan vetovoimatekijä.
- Oikeudenhoidon henkilöstön jaksamiseen ja työskentelyolosuhteisiin on kiinnitettävä huomiota. Kohtuulliset työajat ja työmäärä luovat pohjaa työhyvinvoinnille.
- Oikeushallinnon virkojen tulee olla pysyviä ja määräaikaisista sopimuksista on pyrittävä kaikin keinon eroon.
- Työtilanteen on sallittava se, että oikeudenhoidossa toimivien juristien on mahdollista ylläpitää ammattiosaamistaan. Tällä on suora vaikutus oikeusturvan laatuun.
- Tuomioistuinharjoittelua tulee kehittää niin harjoittelupaikkojen määrän kuin sisällön osalta. Käräjänotaaripaikkojen lisääminen tarkoittaa samalla sitä, että ohjaavien kärjätuomareiden määrän tulee olla riittävä. Tuomioistuinharjoittelun ohjaamiselle on toisin sanoen varattava riittävä työaika. Myös oikeusnotaarien palkkaus tulee uudistaa välittömästi.
- Oikeusapupalkkioita tulee korottaa tasolle, jolla varmistetaan laadukkaiden palvelujen saatavuus.
- Maalittaminen tulee kriminalisoida erikseen. Oikeudenhoidon toimijoiden tulee voida hoitaa virkavastuullaan olevat tehtävät rauhassa ilman joukkoistetun painostamisen uhkaa. Oikeusvaltion tulee kyetä suojaamaan tuomareita ja muita oikeudenhoidon toimijoita ulkoista painosta vastaan. Kyse ei ole sananvapauden rajoittamisesta vaan sananvapauden väärinkäytön ehkäisemisestä oikeusvaltion perustaa vastaan. Lainsäädäntöä ja tuomioita saa vapaasti arvostella, mutta ratkaisupakon ja virkavastuun alaisena toimivan virkamiehen maalittamista ei tule sallia. Nykyiset rikoslain tunnusmerkistöt eivät kata tyydyttävästi maalittamista ilmiönä. Päämääränä tulee olla joukkoistetun painostaminen ennaltaehkäisy. Tämän lisäksi tärkeitä ovat muun muassa työsuojelulliset toimet.

Oikeusturvan saatavuuden ja laadun varmistaminen

Oikeusprosessien keston lyhentäminen ja yhteiskunnallisten kustannusten nousun pysäyttäminen

- Oikeusprosessien kestojen venyminen on pysäytettävä. Tämä edellyttää lisärahoitusta oikeudenhoidon

toimijoille, mutta myös oikeusprosessien kehittämistä. Erityisesti tarvitaan kevennettyjä menettelyjä sekä vaihtoehtoisia riidanratkaisutapoja, kuten pienten riita-asioiden kevennetty menettely. Tuomioistuinsovittelua ja muita sovittelumuotoja tulee kehittää. Oikeudenkäyntien prosessisäännöksiä tulee uudistaa erityisesti keventämällä menettelyjä siihen soveltuviissa tapauksissa.

- Oikeusprosessien venymisellä on suora yhteys niiden kustannuksiin. Prosessien pitkittyessä kasvavat niin yksilöille, yhteisöille kuin yhteiskunnallekin muodostuvat kustannukset.

Henkilön taloudellinen asema ei saa olla este laadukkaiden asianajopalvelujen saantiin

- Erityisen tärkeää on puuttua oikeudenkäynneistä aiheutuviin kustannuksiin kansalaisille etenkin laajentamalla oikeusavun piiriä ja kehittämällä oikeusturvavakuutuksia.

Juristiammatti ja juristien ammatillinen osaaminen

- Lainsäädännöllisin toimenpitein tulee estää se, että muut kuin oikeustieteellisen loppututkinnon suorittaneet käyttävät juristi- tai lakimiesnimikettä. Kansalaisten oikeusturva edellyttää, että he voivat luottaa siihen, että juristiksi tai lakimieheksi itseään kutsuva on saanut oikeustieteellisen yleistutkintomallisen koulutuksen.
- Oikeustieteellisen yliopistokoulutuksen tulee jatkossakin säilyä laadukkaana yleistutkintona ja sen tulee perustua korkealaatuiseen ja tuoreimpaan tieteelliseen tutkimukseen perustuvaan opetukseen. Yliopistojen perusrahoituksella tulee turvata laadukas ja yksilöllinen opetus läpi opiskeluajan.
- Oikeustieteen maisterin tutkinnon suorittamista muuntokoulutuksella ei tule sallia. Sen sijaan ulkomailla suoritetujen yleistutkintomallisten tutkintojen täydentämistä Opetushallituksen päätösten mukaisesti tulee edesauttaa.
- Oikeustieteellisen valintakoetta on kehitettävä säilyttäen se samaan aikaan pääasiallisena väylänä alan opintoihin.
- Oikeudellisten alojen harjoittelupaikkojen riittävyys opintojen aikana tulee turvata niin, että jokaisella opiskelijalla on mahdollisuus päästä tutustumaan oman alansa työtehtäviin.
- Tuomioistuinharjoittelupaikkojen määrä tulee nostaa sellaiselle tasolle, että niitä koskeva kilpailu ei johda tenttien uusimiseen tai vastaavaan opiskeluaikojen pitenemiseen.
- Tekoälyn ja tekniikan tuomat muutokset juristin työtehtäviin on huomioitava juristien koulutuksessa.
- Nuorten juristien oppimismahdollisuuksiin on panostettava niin opetuksessa kuin niihin tehtävillä taloudellisilla panostuksilla. OTM-tutkinnon erityiskursseja tulee kehittää siten, että tutkinto voisi antaa kelpoisuuden toimia luvansaaneena oikeudenkäyntiavustajana.
- Juristien jatkokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen tulee panostaa. Koulutuksen keskiössä tulee olla muun muassa lapsiin liittyvät kysymykset, sovitteluosaaminen sekä mahdollisten uusien prosessimenettelyjen hallitseminen.

Toimivat digitaaliset ratkaisut

- Digitaalisilla ratkaisuilla voidaan edistää sekä oikeusturvaa että vaikuttaa prosessien kestoan. Ratkaisujen tulee tukea toimintaa ja niiden tulee olla käyttövarmoja.
- Monipaikkaisuuden lisäämisellä, kuten etäyhteyksimahdollisuuksia edistämällä, voidaan vaikuttaa oikeudenkäyntien kestoan ja kustannuksiin.

Laadukas ja hallittava lainsäädäntö ja sen valmistelu

Yksittäis- ja erillisratkaisuista on pyrittävä kohti kokonaisuudistuksia

- Esimerkiksi prosessilainsäädäntö on jo nyt vaikeasti tulkittava kokonaisuus siihen tehtyjen lukemattomien yksittäisten uudistusten vuoksi. Sekä siviili- että rikosprosessia koskeva lainsäädäntö tulisi uudistaa kokonaisuudistuksella, jossa otetaan huomioon myös prosessin keventämiseen tähtäävät tavoitteet. Yksittäiset uudistukset vaarantavat oikeusturvaa ja johtavat edelleen oikeudenkäyntikulujen kasvuun tulkintakysymysten lisääntyessä ja vaikeutuessa.

Lainsäädännön ennakoitavuus

- Ennakoitavuus ei tarkoita pelkästään sitä, että lainsäädäntö on mahdollisuuksien mukaan julkaistava ennen sen täytäntöönpanoa ja että sen vaikutusten on oltava ennakoitavia: tämän lisäksi lainsäädäntö on muotoiltava riittävän täsmällisesti ja selvästi, jotta kansalaiset, yhteisöt ja yritykset ymmärtävät sen sisällön ja voivat noudattaa lainsäädäntöä arjessaan ja toiminnassaan. Erityisen tärkeää ennakoitavuus on rikoslainsäädännössä.

Lisähaasteita ennakoitavuuteen tuo Euroopan unionin säännösten vaikutuksesta tulevat muutokset.

Myös näiden osalta on pyrittävä selkeään ja ymmärrettävään kieleen sekä rakenteeseen.

Lainvalmistelun laatu

- Lainvalmistelun laatuun tulee kiinnittää vakavaa huomiota. Lainvalmistelun resurssit on turvattava ja varmistettava, että lainvalmisteluun voidaan rekrytoida riittävästi juristeja, joiden ammatillista osaamista kehitetään jatkuvasti ja suunnitelmallisesti.
- Kuulemiskierroksella sidosryhmiä tulee kuulla asianmukaisesti ja esitetyt perustellut asiantuntijalausunnat tulee ottaa huomioon soveltuvin osin.
- Demokraattisessa yhteiskunnassa tulee suhtautua eduskunnan kirjaamiin ponsiin vakavasti. Ponsissa edellytettyihin muutokset tulee toteuttaa soveltuvin osin.

Lakien vaikutusten arviointi

- Vaikutusten arviointia on kehitettävä. Erityisesti taloudellisten vaikutusten arviointiin on kiinnitettävä vakavaa huomiota. Uudistuksia ei tule toteuttaa ilman niiden toteuttamiseen varattavia riittäviä resursseja.
- Hallituksen esitysluonnokset tulee toimittaa ajoissa Lainsäädännön arviointineuvostoon ja ottaa arviointineuvoston kommentit huomioon ennen esityksen viemistä eduskuntaan.

Lakien noudattaminen ja perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen

Hyvä hallinto

- Hyvä hallinto toimii pohjana perusoikeuksien toteuttamiselle: osaamista hallinnon kaikilla tasoilla tulee lisätä ja riittävät juristiresurssit tulee varmistaa hallintotoiminnassa.
- Korruptiota tulee ehkäistä rakenteellisesti ja valvontamenettelyjä kehittämällä. Avoimuuden lisääminen toiminnassa estää korruptiota.

Syrjimättömyys

- Lainvalmistelussa on varmistettava riittävä osaaminen ja resurssit vaikutusarviointien tekemiseen. Erityisesti yhdenvertaisuusvaikutusten arviointiin tulee kiinnittää huomiota. Arvioimalla vaikutukset eri ihmisryhmien kannalta voidaan estää syrjivien rakenteiden syntyä.
- Syrjintään tulee puuttua. Syrjinnän uhrien oikeusturvaa tulee vahvistaa. Eri toimijoiden tietoja vähemmistöistä ja heihin kohdistuvasta syrjinnän uhasta tulee lisätä erityisesti oikeuslaitoksen toimijoiden keskuudessa.
- Valtiovallan ohella ammattiliitoilla ja -järjestöillä on työsyryjinnän vähentämisessä ja työelämän yhdenvertaisuuden edistämässä merkittävä rooli. Positiivisella erityiskohtelulla voidaan rekrytointitilanteessa edistää esimerkiksi vammaisten henkilöiden työllistymistä.
- Juristien ammattikunnan sosioekonomista monimuotoisuutta on pyrittävä edistämään. Jo alakouluikästä alkaen tulee kannustaa yhdenvertaisesti kaikista sosioekonomisista luokista ja eri kulttuureista olevien lasten koulunkäyntiä. Lukiota käymättömien nuorten hakeutumista myöhemmin oikeustieteen opintojen pariin tulee edistää. Pääsykokeen tulee säilyä pääväylänä oikeustieteellisiin tiedekuntiin.

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

- Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tulee edistää kaikilla mahdollisilla tavoilla työelämässä. Kaikilla

työntekijöillä tulee olla muun muassa iästään, alkuperästään, sukupuolestaan, taustastaan tai muista henkilökohtaisista ominaisuuksistaan riippumatta yhdenvertaiset mahdollisuudet edetä urallaan.

- Samapalkkaperiaate on työelämän ehdoton lähtökohta: samasta työstä on maksettava samaa palkkaa. Selittämättömien palkkaerojen syitä tulee selvittää ja palkka-avoimuutta lisätä.

Perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen

- Suomea velvoittavien ihmisoikeussopimusten suojan tasosta ei voida tinkiä. Kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita on noudatettava kaikessa valtion toiminnassa.
- Syrjintä ja epäasiallinen kohtelu on kitkettävä kaikissa muodoissaan jokaiselta yhteiskunnan osalta, eikä esimerkiksi sananvapauden varjolla harjoitettua syrjintää tule hyväksyä.
- Julkisen vallan käytössä on kiinnitettävä erityistä huomiota heikommassa asemassa olevien (kuten lasten, ikääntyneiden, vammaisten ja muiden vähemmistöjen) oikeuksien toteutumiseen, mahdollisuuksien luomiseen ja erityisen aseman huomioimiseen.